

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΚΛΕΟΜΕΝΗ Α'
(489/8 π.Χ.)

Ο σπαρτιατικός νόμος (ή τὸ σπαρτιατικὸ ἔθιμο, ποὺ εἶχε ἰσχύ νόμου) ὄριζε ἀπὸ πολὺ παλαιὰ ἐποχὴ ὅτι ἡ βασιλεία περιερχόταν στὸ μεγαλύτερο γιὸ τοῦ βασιλιᾶ. Ἄν αὐτὸς ὁ διάδοχος εἶχε πεθάνει πρὶν ἀπὸ τὸν πατέρα του, τότε περιερχόταν στὸ μεγαλύτερό του γιὸ καί, ἂν δὲν εἶχε γιὸ, στὸ μεγαλύτερο ἀδελφὸ τοῦ πεθαμένου διαδόχου¹. Σὲ περίπτωσι ἀμφισβητήσεων (κυρίως γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς νομιμότητος τοῦ διεκδικητῆ τοῦ θρόνου) τὴν ἀπόφασιν τὴν ἔπαιρνε ἓνα δικαστήριον (ἢ Ἄπέλλα στὴν ἀρχή, ἢ γερούσια ἀργότερα²).

Στὴν Ἡρόδοτον ἔχουμε δύο μαρτυρίες. Ἡ πρώτη (6, 51—53) ἀναφέρεται στὴν καταγωγὴ τῆς διπλῆς βασιλείας στὴ Σπάρτη. Στὴ διήγησιν τοῦ Ἡροδότου φαίνεται ὅτι οἱ Σπαρτιάτες πίστευαν πὼς στὴν ἐποχὴ τῆς Δωρικῆς μεταναστεύσεως ἴσχυε γιὰ τὴ διαδοχὴ τοῦ βασιλιᾶ ὁ ἴδιος νόμος ποὺ ἴσχυε καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἡροδότου, γιὰτὶ ἀσφαλῶς οἱ Σπαρτιάτες δὲν εἶχαν στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Δωρικῆς μεταναστεύσεως. Τὸ πρόβλημά τους ἦταν νὰ δώσουν μιὰ λογικὴ ἐξήγησιν στὴ διπλῆ βασιλεία συμβιβάζοντας τὸ γεγονὸς αὐτὸ μὲ τὸ νόμον τῆς διαδοχῆς ποὺ ἴσχυε τότε. Αὐτὸ δείχνει ἡ πρότασις τοῦ Ἡροδότου Λακεδαιμονίους δὲ τοὺς τότε ἔοντας [στὴν ἐποχὴ δηλ. τῆς Δωρικῆς μετανα-

1. Ξεν. Ἑλλ. 3,3,2: Ἄλλ' ὁ νόμος, ὃ Ἀγησίλαε, οὐκ ἀδελφὸν ἀλλ' υἱὸν βασιλέως βασιλεύειν κελεύει· εἰ δὲ υἱὸς ὢν μὴ τυγχάνοι, ὁ ἀδελφὸς καὶ ὡς βασιλεύοι. Νέπ. Ἀγησ. 1: *primum ratio habebatur qui maximus natu esset ex liberis ejus, qui regnans decessisset; sin is virilem sexum non reliquisset, tum deligebatur, qui proximus esset propinquitate*. Πρὸβλ. Πλουτ. Λυκ. 3. Ὁ V. Merante (Sulla Cronologia di Dorico e su alcuni problemi connessi, *Historia* 19, 1970, σ. 290) πιστεύει ὅτι ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰ. μέχρι τὸ τέλος τοῦ 3ου αἰ. μαρτυρεῖται ἡ συνήθεια ὁ γιὸς τοῦ διαδόχου ποὺ πέθανε δηλ. ὁ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλιᾶ νὰ ἔχει τὸ προβάδισμα ἀπὸ ἓνα πρὶν νέον ἀδελφὸ τοῦ πεθαμένου διαδόχου. Βέβαια πρέπει νὰ παραβλέψουμε τὴν περίπτωσιν τῆς διαδοχῆς τοῦ Ἀγη Β', ποὺ τὸν διαδέχθηκε ὁ Ἀγησίλαος (ἀδελφὸς) καὶ ὄχι ὁ Λεωτυχίδας (γιὸς), γιὰτὶ ὁ Λεωτυχίδας κατηγορήθηκε ὡς νόθος. Γιὰ τὸ θέμα τῆς διαδοχῆς γενικὰ βλ. G. Gilbert, *Handbuch der Griechischen Staatsalterthümer*, I, 2η ἔκδ., Leipzig 1893, σσ. 46—47· B. Niese, *Herodot - Studien besonders zur Spartanischen Geschichte*, *Hermes* 42, 1907, σ. 451· U. Kahrstedt, *Griechisches Staatsrecht*, I: *Sparta und seine Symmachie*, Göttingen 1922, σ. 131 κέ· G. Busolt - H. Swoboda, *Griechische Staatskunde*, II, München 1926, σ. 672.

2. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. G. Busolt - H. Swoboda, *δ.π.*, σ. 673 καὶ σημ. 4.

στεύσεως τὸ 1102 π.Χ.¹, συμβατική χρονολογία] βουλευσαί κατά νόμον βασιλέα τῶν παίδων τὸν πρεσβύτερον ποιήσασθαι (6, 52, 3).

Ἡ δεύτερη μαρτυρία (5, 42, 2) ἀναφέρεται στή διαδοχὴ τοῦ βασιλιᾶ Ἀναξανδρίδα. Ὄταν πέθανε ὁ Ἀναξανδρίδας, οἱ Σπαρτιάτες, σύμφωνα μὲ τὸ «νόμο», ὄρισαν βασιλιά τὸν πρεσβύτερο γιό του, τὸν Κλεομένη, ἐνῶ ὁ δευτερότοκος γιός του Δωριεὺς ἀναχώρησε ἀπὸ τὴ Σπάρτη γιὰ νὰ ἰδρύσει ἀποικία στὴ Λιβύη: ὥστε ὧν οὕτω φρονέων, ἐπειδὴ ὁ τε Ἀναξανδρίδης ἀπέθανε καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι χρεώμενοι τῷ νόμῳ ἐστήσαντο βασιλέα τὸν πρεσβύτατον Κλεομένεα, ὁ Δωριεὺς δεινὸν τε ποιούμενος καὶ οὐκ ἀξιῶν ὑπὸ Κλεομένεος βασιλεύεσθαι, αἰτήσας λεῶν Σπαρτιήτας ἤγε ἐς ἀποικίην, οὔτε τῷ ἐν Δελφοῖσι χρηστηρίῳ χρησάμενος ἐς ἦντινα γῆν κτίσων ἴη, οὔτε ποιήσας οὐδὲν τῶν νομιζομένων. οἶα δὲ βαρέως φέρων, ἀπίει ἐς τὴν Λιβύην τὰ πλοῖα· κατηγέοντο δὲ οἱ ἄνδρες Θηραῖοι...

Ἀλλὰ ἅς ἐξετάσουμε πῶς ἐφαρμόστηκε στήν πράξη ὁ νόμος αὐτὸς τῆς διαδοχῆς.

α. Ὄταν πέθανε ὁ Πλείσταρχος², ὁ γιός τοῦ Λεωνίδα³, χωρὶς γιό, τὸν διαδέχθηκε στὸ θρόνο ὁ Πλειστοάναξ⁴, ποὺ ἦταν γιός τοῦ Πausανία, τοῦ νικητῆ τῶν Πλαταιῶν, καὶ φυσικὰ προτιμήθηκε ἀπὸ τὸ μικρότερο ἀδελφὸ τοῦ Πausανία, τὸ Νικομήδη. Ἐπομένως ἡ σειρά τῆς διαδοχῆς τοῦ Λεωνίδα εἶναι ἡ ἐπόμενη:

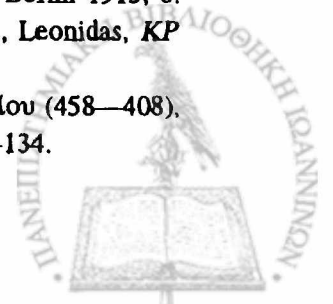
1. Ὁ γιός του Πλείσταρχος, ποὺ γίνεται βασιλιάς (480—459/8).

1. Ἡ χρονολογία τοῦ A.H.M. Jones (*Sparta*, Oxford 1967, σ. 191) εἶναι ἀπόλυτα συμβατικὴ καὶ στηρίζεται τόσο στὴ χρονολογία τῆς ἄλωσης τῆς Τροίας τὸ 1183 ποὺ δίνει ὁ Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος (*FGHhist.* 241 F 1) ὅσο καὶ στήν πληροφορία τοῦ Θουκυδίδου (1, 12, 3) ὅτι οἱ Δωριεῖς ἐγκαταστάθηκαν στήν Πελοπόννησο 80 χρόνια μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Τροίας.

2. Ὁ Πλείσταρχος (480—459/8 π.Χ.), Ἀγιάδης βασιλιάς τῆς Σπάρτης, συμβασιλιάς στήν ἀρχὴ μὲ τὸν Εὐρυπυωντίδη Λεωτυχίδα Β' καὶ κατόπιν μὲ τὸν Ἀρχίδαμο Β' (βλ. Κ. J. Beloch, *Griechische Geschichte*², II, Strassburg 1914, σ. 142), ἦταν γιός τοῦ Λεωνίδα ποὺ ἔπεσε στὶς Θερμοπύλες καὶ τῆς Γοργούς (Ἡροδ. 9, 10· 5, 48, 51· 7, 205, 239· Θουκ. 1, 132, 1· Πaus. 3, 4, 9· Διοδ. 11, 29, 4). Πρέπει νὰ εἶχε γεννηθεῖ μᾶλλον τὸ 490/89 (πρβλ. V. Merante, *δ.π.*, σ. 292, σημ. 107 καὶ H. Schaefer, *Pleistarchos*, *RE*, XXI¹, Stuttgart 1951, σσ. 195-196), ἀφοῦ τὸ 479/8, ἔτος τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν, ἦταν ἀκόμη *παῖς* (Ἡροδ. 9, 10· Πaus. 3, 4, 9· πρβλ. Διοδ. 11, 29, 4) καὶ τὸ 459/8 εἶχε ἀποκτήσει τὰ πολιτικά δικαιώματα (δηλ. εἶχε συμπληρώσει τὰ τριάντα χρόνια), ὅταν ἀνέλαβε τὴν ἐξουσία καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο πέθανε (Πaus. 3, 5, 1). Ἀλλὰ καὶ τὸ ἔτος γεννήσεως τῆς μητέρας του (508 ἢ 509 Ἡροδ. 5, 51) μᾶς ὁδηγεῖ νὰ δεχθούμε τὸ 490/89 ὡς τὸ ἀνώτατο ὄριο γιὰ τὴ γέννησή του.

3. Γιὰ τὸ βασιλιά Λεωνίδα βλ. P. Poralla, *Prosopographie der Lakedaimonier*, Berlin 1913, σ. 84· Lenschau, *Leonidas* (2), *RE*, XII², Stuttgart 1925, σσ. 2015-2018· H. Volkmann, *Leonidas*, *KP* 3, 1969, σσ. 566-567.

4. Γιὰ τὸν Πλειστοάνακτα βλ. Ἀ. Ραμοῦ - Χαψιάδη, Πλειστοάναξ ὁ Πausανίου (458—408), *Πρακτικά Α' Διεθνoῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν* 2, 1976, σσ. 113-134.

2. Ὁ ἀδελφός του Κλεόμβροτος¹, πού γίνεται ἐπίτροπος τοῦ Πλειστάρχου, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λεωνίδα (480—479).

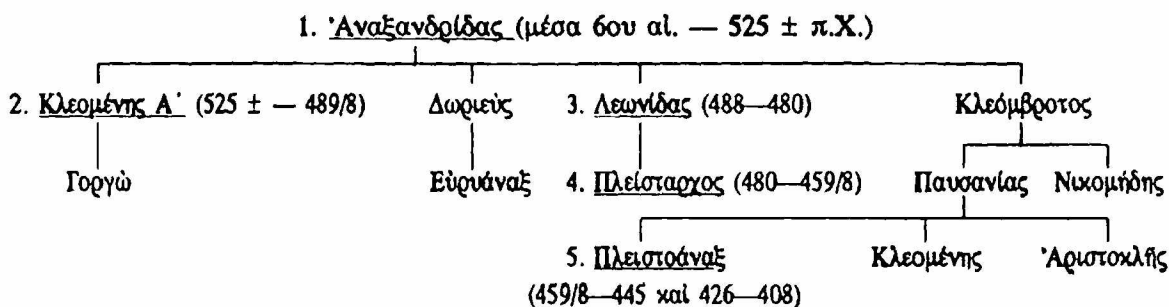
3. Ὁ γιὸς τοῦ Κλεομβρότου, Πausανίας², πού γίνεται ἐπίσης ἐπίτροπος τοῦ Πλειστάρχου μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του Κλεομβρότου (479).

4. Ὁ γιὸς τοῦ Πausανία, Πλειστοάναξ (459/8—445 καὶ 426—408), πού γίνεται βασιλιάς μετὰ τὸν Πλεισταρχο (ὁ Πλεισταρχος φαίνεται ὅτι δὲν εἶχε παιδιά).

5—6. Τὰ ἄλλα παιδιά τοῦ Πausανία, Κλεομένης³ καὶ Ἀριστοκλήης⁴.

7. Ὁ δευτερότοκος γιὸς τοῦ Κλεομβρότου, Νικομήδης, πού πιθανὸν ἔγινε ἐπίτροπος τοῦ Πλειστάρχου μετὰ τὸν Πausανία⁵ (ἀκόμη ὁ Πλεισταρχος δὲν εἶχε ἐνηλικιωθεῖ). Ἀργότερα ὁ Νικομήδης ἔγινε ἐπίσης ἐπίτροπος τοῦ Πλειστοάνακτος⁶.

Τὸ γενεαλογικὸ δένδρο, λοιπὸν, εἶναι:

β. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀγη Β΄ (398 π.Χ. περίπου) διεκδικουσαν τὸ θρόνο ὁ Ἀγησίλαος, ἀδελφός τοῦ Ἀγη Β΄, καὶ ὁ Λεωτυχίδας, γιὸς τοῦ Ἀγη. Τότε προτιμήθηκε ὁ Ἀγησίλαος, ὁ ἀδελφός, γιατί ὁ Λεωτυχίδας ἀποκλείστηκε ὡς νόθος⁷.

1. Ἡροδ. 9, 10, 2· 8, 71, 1. Περβλ. Δ. Χρυσ. 56, 5.

2. Ἡροδ. 9, 10· Θουκ. 1, 132, 1· Πaus. 3, 4, 9· Διοδ. 11, 29· Δ. Χρυσ. 56, 5. Βλ. σ. 9 καὶ σημ. 1.

3. Γιά τὸν Κλεομένη, τὸ γιὸ τοῦ Πausανία βλ. P. Poralla, *δ.π.*, σ. 77· Lenschau, Kleomenes (4), *RE XI*, Stuttgart 1921, στ. 702· K. Wickert, Kleomenes (4), *KP* 3, 1969, στ. 242.

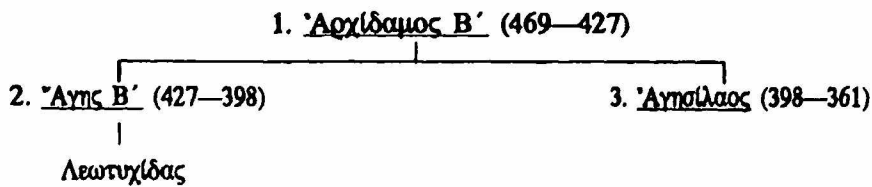
4. Γιά τὸν Ἀριστοκλή, τὸ γιὸ τοῦ Πausανία βλ. P. Poralla, *δ.π.*, σσ. 27-28· Niese, Aristokles, *RE*, II, Stuttgart 1895, στ. 933.

5. Ὁ Νικομήδης, ὁ ἀδελφός τοῦ Πausανία, εἶναι πιθανὸν νὰ εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Πλειστάρχου ἰσως καὶ γιά τὸ χρόνο πού ὁ Πausανίας ἐμποδιζόταν, ἦταν στὸ ἐξωτερικὸ ἢ εἶχε τίς δικές (βλ. P. Poralla, *δ.π.*, σσ. 97-98· G. Busolt, *Griechische Geschichte bis zur Schlacht bei Chaeroneia*, III, Gotha 1897, σ. 100· Ἀ. Ραμοῦ-Χαψιάδη, *δ.π.*, σ. 114).

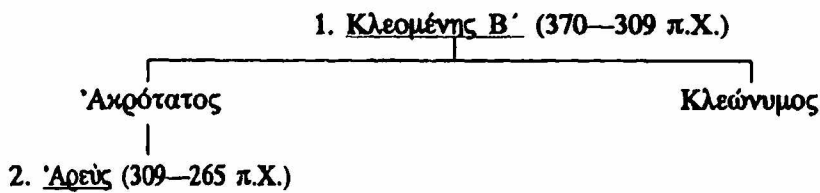
6. Θουκ. 1, 107, Διοδ. 11, 79, 5-6.

7. Νέπ. Ἀγησ. 1· Ξεν. Ἑλλ. 3, 3, 1-4· Ξεν. Ἀγησ. 1, 5· Πλουτ. Λύσα. 22· Πaus. 3, 8, 8. Πλουτ. Ἀγησ. 3. Ὁ Λεωτυχίδας Β΄ γεννήθηκε μάλλον τὸ 425 π.Χ. καὶ ἀποκλείεται νὰ εἶναι νόθος γιὸς τοῦ Ἀλκιβιάδη, ὅπως ἀναφέρει ἡ παράδοση. Γιά τὰ θέματα αὐτὰ βλ. R. J. Littman, A new date for Leotyichidas, *Phoenix* 23, 1969, γενικά σσ. 269-277 καὶ εἰδικότερα σ. 273.

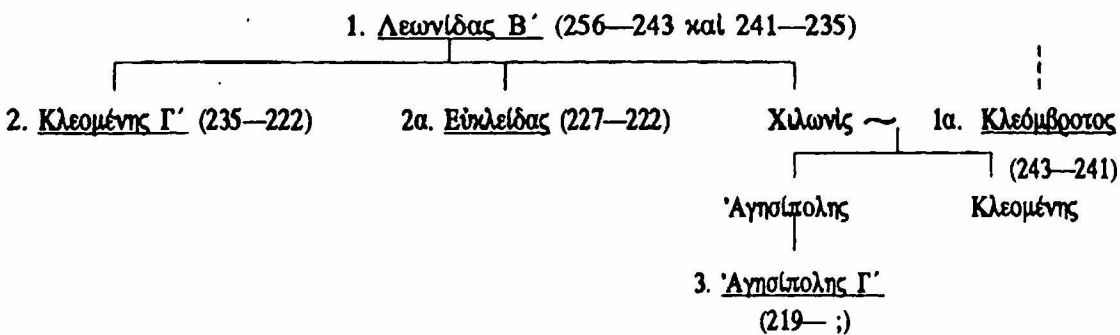

γ. Μετά το θάνατο τοῦ Κλεομένη Β΄ (370—309 π.Χ.) διεκδικοῦσαν τὸ θρόνο ὁ γιὸς του Κλεώνυμος καὶ ὁ Ἀρεῦς (ποῦ ἦταν γιὸς τοῦ Ἀκροτάτου, τοῦ μεγαλύτερου γιοῦ τοῦ Κλεομένη καὶ εἶχε πεθάνει πρὶν ἀπὸ τὸν πατέρα του Κλεομένη). Σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση *δικάζουσιν οὖν οἱ γέροντες Ἀρεῖ τῷ Ἀκροτάτῳ καὶ οὐχὶ Κλεωνύμῳ πατρῶαν εἶναι τὴν τιμὴν*¹. Καὶ ἐδῶ ἡ δικαστικὴ ἀπόφαση ἐφαρμόζει τὸ νόμο. Ἔτσι ἡ σειρά τῆς διαδοχῆς τοῦ Κλεομένη Β΄ εἶναι:

δ. Μετά τὸν Κλεομένη Γ΄ (235—222) ἔγινε βασιλιάς ὁ Ἀγησίπολις Γ΄, ποῦ ἦταν γιὸς ἑνὸς ἄλλου Ἀγησίπολη καὶ ἐγγονὸς τοῦ Κλεομβρότου Β΄ (243—241), καὶ προτιμήθηκε κατὰ τὸ νόμο ἀπὸ τὸν Κλεομένη, ποῦ ἦταν ἀδελφὸς τοῦ πατέρα του, γιατί ἦταν γιὸς τοῦ μεγαλύτερου ἀδελφοῦ². Ἡ διαδοχὴ φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐπόμενο γενεαλογικὸ δένδρο:

Ὑστερα ἀπ' ὅσα εἶδαμε γιὰ τὸ νόμο τῆς διαδοχῆς, ἐρχόμαστε στὸ πρόβλημα τῆς διαδοχῆς τοῦ Κλεομένη: δημιουργοῦνται τὰ ἐρωτήματα, γιατί μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κλεομένη Α΄ (489/8 π.Χ.) ἔγινε βασιλιάς ὁ Λεωνίδας, *κτησάμενος τὴν βασιλιήην ἐν Σπάρτῃ ἐξ ἀπροσδοκίτου*, (Ἡροδ. 7, 204) καὶ ὄχι ὁ Εὐρύαναξ, ὁ γιὸς τοῦ Δωριέως, ποῦ ἦταν ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς μετὰ τὸν

1. Πασ. 3, 6, 2. Πρβλ. ἐπίσης Πλουτ. Ἅγις 3, Πασ. 1, 13, 5.
2. Πολύβ. 4, 35, 10¹ Λιβ. 34, 26, 14.

Κλεομένη, καὶ γιὰ τὴν ἀργότερα ἀγνοήθηκε ὁ Εὐρυάναξ καὶ δὲν ἐγίνε ἐπίτροπος τοῦ Πλειστάρχου ἀλλὰ ἐγίνε ὁ Πausanίας, ὁ γιὸς τοῦ Κλεομβρότου¹;

Οἱ λύσεις τοῦ προβλήματος, ποὺ ἔχουν προταθεῖ γιὰ νὰ ἀποκλειστοῦν οἱ Δωριεὺς καὶ Εὐρυάναξ, εἶναι:

1. Ὁ Δωριεὺς δὲν εἶναι ὁ δευτερότοκος γιὸς τοῦ Ἀναξανδρίδα, ἀλλὰ εἶναι ὁ ὑστερότοκος.

2. Ὁ Εὐρυάναξ δὲν εἶναι γιὸς βασιλιᾶ, ὅπως ὁ Λεωνίδα.

3. Ὁ Δωριεὺς καὶ ὁ Εὐρυάναξ ἔχουν χάσει τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς.

4. Ὁ Δωριεὺς δὲν ἔχει γιὸ τὸν Εὐρυάνακτα.

5. Ὁ Εὐρυάναξ εἶναι νόθος.

6. Ὁ Δωριεὺς δὲν εἶναι οὔτε βασιλιάς, οὔτε πρίγκιπας διάδοχος, ἀλλὰ ἀπλὸς ἰδιώτης.

1. Ἀναλυτικότερα ὁ B. Niese² διατυπώνει τὴν ὑπόθεση ὅτι ὁ Δωριεὺς δὲν εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς ἀλλὰ ὁ νεώτερος· ἡ διήγησις τοῦ Ἡροδότου, ὅμως, τὸν παρουσιάζει μεγαλύτερο γιὰ νὰ ἐπιτείνει τὸ τραγικὸ τῆς πτώσεως του. Ἐπίσης ὑποθέτει ὁ Niese ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ξέροι πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του ὅτι δὲν θὰ γινόταν βασιλιάς. Ὅσο γιὰ τὸ θέμα τοῦ Εὐρυά-

1. Ὁ K. J. Beloch (δ.π., Π₁, σ. 53, 58· Π₂ (Berlin/Leipzig 1931) σ. 158) μιλάει γιὰ δύο ἐπιτρόπους, τὸν Εὐρυάνακτα καὶ τὸν Πausanία καὶ ὑποστηρίζει τὴν ἕποψη ὅτι στὸν Εὐρυάνακτα, τὸ γιὸ τοῦ Δωριεὺς, ποὺ ἦταν ὁ μεγαλύτερος θεῖος, καὶ ὅχι στὸν Πausanία ἔπρεπε νὰ δοθεῖ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτρόπου καὶ ὅτι ὁ Πausanίας, μὲ τὴ δύναμη τῆς ἀνώτερης προσωπικότητάς του, ἐκτόπισε τὸν Εὐρυάνακτα μαζί μὲ τὸν ὁποῖο εἶχε τὴν ἀντιβασιλεία. Τὸ χωρίο τοῦ Ἡροδότου (9, 10), στὸ ὁποῖο στηρίζεται ὁ Beloch, ἀναφέρει ὅτι ὁ Πausanίας πῆρε γιὰ βοηθὸ τοῦ τὸν Εὐρυάνακτα, τὸ γιὸ τοῦ Δωριεὺς (προσαίρεται δὲ ἐνωτῆ)³: ἄρα δὲν τίθεται θέμα Εὐρυάνακτος, γιὰ εἶναι βοηθὸς τοῦ Πausanία. Στὸ ἐπεισόδιο τοῦ Ἀμομφαρέτου ἐπίσης παρουσιάζονται καὶ οἱ δύο ὡς ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ διοικητὲς τῆς ἴδιας σειρᾶς (Ἡροδ. 9, 53 ὁ δὲ Πausanίης τε καὶ ὁ Εὐρυάναξ· Ἡροδ. 9, 55 ὁ τε Εὐρυάναξ καὶ ὁ Πausanίης). Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ χωρία δὲν μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ἀσχοῦσαν τὴν ἀντιβασιλεία ἀπὸ κοινού· τὰ χωρία αὐτὰ ἀπλῶς ἀναφέρουν ὅτι τόσο ὁ Πausanίας ὅσο καὶ ὁ Εὐρυάναξ εἶχαν ἀνώτατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Πausanίας προσέλαβε τὸν Εὐρυάνακτα ὡς βοηθὸ του δείχνει ὅτι ὁ Εὐρυάναξ εἶχε στρατιωτικὴς ἱκανότητες.

Σὲ ἄλλο ὅμως σημεῖο τοῦ ἔργου του ὁ Beloch (δ.π., Π₂, σ. 158—159) ἀπορρίπτει τὴν ἀπίθανη ὑπόθεσίν του ὅτι ὁ Πausanίας καὶ ὁ Εὐρυάναξ ἦταν ἀπὸ κοινού ἀντιβασιλεῖς καὶ δέχεται τὴν ἕποψη ὅτι ὁ Εὐρυάναξ ἦταν ὁ ἀντιβασιλιάς τὸ 479, ἀλλὰ ὁ Πausanίας μὲ τὴν ἀνώτερη ἱκανότητα καὶ μὲ τὴν νίκη του κατόρθωσε νὰ ἐπιβληθεῖ, ὅπως ὁ Μιλτιάδης στὸ Μαραθῶνα καὶ ἔτσι νὰ ἀναλάβει τὴν βασιλεία καὶ νὰ παραγκωνίσει τὸν Εὐρυάνακτα. Τὸ 479/8 ὁ Πausanίας πρέπει ἤδη νὰ ἦταν ἀντιβασιλιάς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ γνωστὸ, ἀπὸ τὸ Θουκυδίδη, ἐπίγραμμα (1, 132, 2).

Ἀλλὰ, ὅπως ὀρθὰ ἀναφέρει καὶ ὁ H. Schaefer (Pleistarchos, RE, XXI, Stuttgart 1951, σ. 195) ἡ παραδοχὴ μᾶς διπλῆς ἀντιβασιλείας εἶναι πολὺ ἀπίθανη, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουμε παρόμοιες περιπτώσεις. Ἐξἄλλου οἱ πηγὲς θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναφέρουν ἕνα τόσο πρωτοφανὲς μέτρο, ὅπως ὁ παραμερισμὸς τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἀντιβασιλεῖς ἀπὸ τὸν ἰσχυρὸ ἀνταγωνιστὴ, ποὺ παραδέχθηκε ὁ Beloch.

2. B. Niese, δ.π., σσ. 451—452· Πρβλ. A.H.M. Jones, δ.π., σ. 49.

νακτος υπογραμμίζει ότι παραμένουν άγνωστοι οί λόγοι για τούς όποιους ό Εύρυάναξ δέν είχε δικαίωματα στό θρόνο. Άλλά νομίζω ότι, έφόσον ό Δωριεύς δέν είχε, σύμφωνα μέ τήν υπόθεση του Niese, δικαίωμα διαδοχής στό θρόνο, είναι φυσικό ότι και ό Εύρυάναξ δέν είχε δικαίωμα νά διαδεχθεί τόν Κλεομένη τώ 489/8. Η υπόθεση του Niese είναι έλκυστική αλλά προϋποθέτει τήν απόρριψη τής μαρτυρίας του Ήροδότου, πού δύο φορές βεβαιώνει ότι ό Δωριεύς ήταν δευτερότοκος γιός του Άναξανδρίδα (5, 41, 3· 5, 42, 2) και ότι θά διαδεχόταν τόν Κλεομένη, άν δέν είχε πάει στην Ίταλία νά πολεμήσει και νά σκοτωθεί (5, 48). Αύτή ή τελευταία διαβεβαίωση του Ήροδότου πραγματικά δημιουργεί τήν έντύπωση ότι ό Δωριεύς θά μπορούσε νά είναι ό διάδοχος του Κλεομένη, άν δέν είχε πεθάνει πριν από τόν Κλεομένη, όποτε, βέβαια, αυτό σημαίνει ότι ό Δωριεύς ήταν ό δευτερότοκος και ότι πράγματι παραμερίστηκε ό Εύρυάναξ από τώ Λεωνίδα, πού κανονικά θά έπρεπε νά γίνει επίτροπος του και όχι βασιλιάς.

2. Ό L. Pareti¹ έξετάζοντας τώ πρόβλημα ύποστηρίζει τήν άποψη ότι ό Λεωνίδας είχε τώ προβάδισμα από τόν Εύρυάνακτα, άφοϋ ό πρώτος ήταν γιός βασιλιά, ένω ό δεύτερος δέν ήταν. Όμως ό σπαρτιατικός νόμος, πού επιβεβαιώνεται από τά παραδείγματα πού αναφέραμε πιο πάνω, άποδεικνύει ότι προηγείται ό γιός του πρωτότοκου από τώ δευτερότοκο άδελφό και έτσι ό Εύρυάναξ έπρεπε νά γίνει βασιλιάς, εάν ό Δωριεύς ήταν ό διάδοχος του Κλεομένη.

Θά πρέπει, όμως, νά συμφωνήσει κανείς μαζί του στό σημείο πού αντικρούει τήν υπόθεση του Niese λέγοντας ότι ή τάση στον Ήρόδοτο νά καταστήσει δραματική τή ζωή του Δωριεύς είναι βέβαιη, αλλά δέν είχε άποδειχθεί ότι παραποίησε γι' αυτόν τώ σκοπό όλη τή γενεαλογία.

3. Οί W. W. How και J. Wells² δέχονται τήν άποψη ότι, εάν ό Εύρυάναξ ήταν γιός του Δωριεύς πού έπεσε στη Σικελία, θά έπρεπε νά είχε γίνει βασιλιάς πριν από τώ Λεωνίδα· αλλά ίσως ό Δωριεύς, φεύγοντας από τή Σπάρτη, έχασε (ή άρνήθηκαν σ' αυτόν και τούς άπογόνους του) τώ δικαίωμα διαδοχής στό θρόνο.

1. L. Pareti, *Dorieo, Pentatlo ed Eracle, Studi Siciliani ed Italiani*, Firenze 1914, σ. 10. Και ό Ί. Η. Καρνέζης (Γοργώ Κλεομένους 1 — Άγιατίς Γυλιππου, *Λακωνικά Σπουδαί*, ΣΤ' 1982, σσ. 21—22) άφοϋ δέχεται ότι ό Δωριεύς πέθανε μεταξύ των έτών 514—510, πιστεύει ότι σωστά έγινε βασιλιάς ό Λεωνίδας μετά τόν Κλεομένη Α', γιατί ήταν «δευτέρου βαθμού άγχιστεύς προς τόν Κλεομένην I (de cuius)» και όχι ό Εύρυάναξ πού ήταν άνεψιδός από άδελφό, δηλ. αντίστοιχα «τρίτου βαθμού άγχιστεύς». Υποστηρίζει μάλιστα τήν άποψη ότι ό Λεωνίδας «νόμος» έγινε βασιλιάς και όχι διότι είχε πάρει και σύζυγο τή Γοργώ, τή θυγατέρα του άδελφού του, βασιλιά Κλεομένη Α'. Για τήν τελευταία άποψη του Καρνέζη έχω πολλές επιφυλάξεις, γιατί είναι δυνατόν ό Λεωνίδας νά έγινε βασιλιάς γιατί ήταν και γαμβρός του Κλεομένη.

2. W. W. How και J. Wells, *A Commentary on Herodotus*, II, Oxford 1912, σ. 290. Πρβλ. C. Hignett, *Xerxes' Invasion of Greece*, Oxford 1963, σ. 287.

Καὶ ἡ ὡραία αὐτὴ ὑπόθεση παραμένει πρὸς τὸ παρὸν ἀναπόδεικτη. Γιατί, ἀκόμη κι ἂν ἐπικαλεστοῦμε τὸν παλαιὸ νόμο, *ὅς οὐκ ἔα τὸν Ἡρακλείδην ἐκ γυναικὸς ἀλλοδαπῆς τεκνοῦσθαι, τὸν δ' ἀπελθόντα τῆς Σπάρτης ἐπὶ μετοικισμῶ πρὸς ἑτέρους ἀποθνήσκειν κελεύει* (Πλουτ. Ἅγις 11, 2), γιὰ νὰ ἐξηγήσουμε ὅτι ὁ Δωριεὺς ἔχασε τὰ δικαιώματα φεύγοντας, γεννιέται τὸ ἐρώτημα γιατί δὲν ἐπιβλήθηκε ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου τότε στὸ Δωριέα; Ἐξάλλου ὁ Δωριεὺς ἔφυγε ἀπὸ τῆ Σπάρτη αἰτήσας λεών, πράγμα ποὺ δείχνει ὅτι ἦταν ἐπίσημη ἢ ἀποστολὴ του¹.

Ἴσως θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅλες τὶς ἐνδείξεις ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν στὸν Ἡρόδοτο γιὰ νὰ ἐξηγηθεῖ πῶς ὁ Δωριεὺς εἶναι δυνατόν νὰ ἔχασε τὸ δικαίωμα διαδοχῆς στὸ θρόνο. Οἱ μόνες ἐνδείξεις ποὺ βρίσκω (καὶ ποὺ δυστυχῶς δὲν μπορῶ νὰ εἶμαι βέβαιη ὅτι εἶναι ἐπαρκεῖς) εἶναι οἱ ἐπόμενες: ὁ Ἡρόδοτος σημειώνει ὅτι, ὅταν ὁ Δωριεὺς ἀναχώρησε ἀπὸ τῆ Σπάρτη γιὰ νὰ ἰδρῦσει ἀποικία, δὲν συμβουλευτήκε τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν σὲ ποιά χώρα θὰ πῆγαινε νὰ τὴν ἰδρῦσει οὔτε ἐκπλήρωσε κανένα ἀπὸ τὰ ἔθιμα τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἰδρυση ἀποικίας: *οὔτε τῶ ἐν Δελφοῖσι χρηστηρίῳ χρησάμενος ἐς ἦντινα γῆν κτίσων ἦη, οὔτε ποιήσας οὐδὲν τῶν νομιζομένων* (Ἡροδ. 5, 42, 2).

Ὁ Ἡρόδοτος ἀποδίδει ἐπίσης τὸ θάνατο τοῦ Δωριέως στὸ ὅτι δὲν ἀκολούθησε τὶς συμβουλές τοῦ Ἀντιχάρη τοῦ Ἐλεωνίου σύμφωνα μὲ τοὺς χρησμούς τοῦ Λαῖου (5, 43). Αὐτὸ ὁ Ἡρόδοτος τὸ ἀναφέρει μὲ τὴ φράση: (Δωριεὺς) *παρὰ τὰ μεμαντευμένα ποιῶν διεφθάρη* (Ἡροδ. 5, 45, 1)².

Καὶ στὶς δύο αὐτὲς περιπτώσεις ὁ Δωριεὺς παρουσιάζεται νὰ μὴν λογαριάζει τοὺς χρησμούς (τοῦ Δελφικοῦ μαντείου καὶ τῆς συλλογῆς τοῦ Λαῖου) καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα γιὰ τὴν ἰδρυση τῶν ἀποικιῶν. Μήπως αὐτὴ ἡ περιφρόνησή του πρὸς τοὺς χρησμούς καὶ τὰ ἔθιμα κρίθηκε ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες ὡς ἱεροσυλία καὶ μήπως οἱ Σπαρτιάτες τὸν ἀπέκλεισαν ἀπὸ τὴ διαδοχὴ τοῦ θρόνου ὡς ἱερόσυλο; Ἀπλῶς θέτω τὸ ἐρώτημα.

4. Ἀσφαλῶς, ἐπειδὴ καὶ οἱ ἴδιοι (δηλ. οἱ How καὶ Wells) δὲν ἦταν βέβαιοι γιὰ τὴ λύση ποὺ πρότειναν, διατύπωσαν καὶ μία ἄλλη λύση: θεώρησαν ἐπίσης πιθανόν ὅτι ὁ Εὐρύναξ ποὺ πῆρε ὡς βοηθὸ του ὁ Πausanίας γιὰ τὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν (Ἡροδ. 9, 10)³ δὲν ἦταν γιὸς τοῦ Δωριέως, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Λεωνίδα (ποὺ ἔπεσε στὴ Σικελία) ἀλλὰ γιὸς ἑνὸς ἄλλου Δωριέως ποὺ ἴσως καὶ αὐτὸς ἀνῆκε στὴ βασιλικὴ οἰκογένεια (σὲ νεώτερο κλάδο;). Ἐπομένως ὁ

1. Ἄν καὶ ὁ V. Merante (δ.π., σ. 284) πιστεύει ὅτι ἡ ἐπιχείρηση αὐτὴ τοῦ Δωριέως εἶχε ἰδιωτικὸ χαρακτῆρα.

2. Γιὰ τὴν ἀξία καὶ τὴ δύναμη τοῦ χρησμοῦ σὲ περίπτωσι ἀποικισμοῦ βλ. R. Grahay, *La littérature oraculaire chez Hérodote*, Paris 1956, σσ. 95—96 καὶ 109—147· H. W. Parke — D.E.W. Wormell, *The Delphic Oracle*, I, Oxford 1956, σσ. 49—81.

3. Βλ. παραπ. σ. 9 καὶ σημ. 1.

Εὐρυάναξ αὐτὸς δὲν εἶχε κανένα δικαίωμα διαδοχῆς στὸ θρόνο. Πράγματι ἡ λύση αὐτὴ θὰ ἦταν ἀπόλυτα ἱκανοποιητικὴ, γιατί δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τὸν διαδεχθεῖ οὔτε ὁ Δωριεὺς (πού, κατὰ τὸν Ἡρόδοτο, εἶχε πεθάνει πρὶν ἀπὸ τὸν Κλεομένη) οὔτε ὁ γιὸς του, ἀφοῦ δὲν εἶχε γιὸ σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόθεση αὐτή.

Ὡστόσο εἶναι πολὺ ἀμφίβολο ἂν ὁ Πausanias θὰ ἔπαιρνε γιὰ βοηθὸ του στὴν ἀρχιστρατηγία ἓνα ἀπομακρυσμένο μέλος τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν Ἀγιαδῶν ἢ ἓνα Σπαρτιάτη πού δὲν ἀνήκε στὴ βασιλικὴ οἰκογένεια.

5. Ἡ M. White¹ ἀποκρούει τὶς ἀπόψεις τῶν How καὶ Wells α) ὅτι ὁ Δωριεὺς ἔχασε τὰ δικαιώματα διαδοχῆς φεύγοντας, μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἦταν ἐπίσημη ἡ φύση τῆς ἀποστολῆς καὶ ὅτι μετέπειτα ἀποδόθηκαν τιμὲς στὴ μνήμη του² καὶ β) ὅτι ὁ Δωριεὺς δὲν ἦταν γιὸς τοῦ Ἀναξανδρίδα. Κατὰ τὴν White τὸ ὄνομα «Δωριεὺς» φαίνεται ὡς μία διαμαρτυρία τοῦ Ἀναξανδρίδα στὴν τρέχουσα φιλοαχαϊκὴ πολιτικὴ καὶ ὑπαινίσσεται ὅτι ὁ Χίλων ἐπέβαλε αὐτὴν τὴν πολιτικὴν στὸν Ἀναξανδρίδα παρὰ τὴ θέλησή του³. Ὅσο γιὰ τὸν Εὐρυάναξ, εἶναι πολὺ πιθανό, κατὰ τὴν White, ὅτι ἦταν νόθος καὶ ἐπομένως ἀνάξιος γιὰ τὴ διαδοχὴ.

Τὸ ἐπιχείρημα τῆς White μὲ τὸ ὁποῖο ἀντικρούει τὸ πρῶτο μέρος τῆς πρώτης ἀποψῆς τῶν How καὶ Wells, εἶναι εὐλόγο γιατί εἴμαστε σχεδὸν βέβαιοι ὅτι ἡ φύση τῆς ἀποστολῆς ἦταν ἐπίσημη⁴, ὅμως ὅσον ἀφορᾷ τὸ δεύτερο μέρος δὲν εἶναι τόσο ἰσχυρό, γιατί δὲν γνωρίζουμε ἂν πράγματι ἀποδόθηκαν τιμὲς στὴ μνήμη του. Στὸ χωρίο πού παραπέμπει ἡ White (Πaus. 3, 16, 4—5) γίνεται λόγος γιὰ κάποιον Ἀθηνόδωρο (ἂν δεχθοῦμε τὴ γραφὴ αὐτὴ, γιατί τὸ χωρίο εἶναι φθαρμένο) πού συνόδευε τὸ Δωριέα στὴ Σικελία (ἐμμεση μαρτυρία) καὶ ὄχι γιὰ τὸν ἴδιο τὸ Δωριέα. Ἐξάλλου δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ τιμᾶται κάποιος χωρὶς νὰ εἶναι σὲ ἐπίσημη ἀποστολή. Ὅσο γιὰ τὴν ὑπόθεσή της ὅτι ὁ Εὐρυάναξ μπορεῖ νὰ ἦταν νόθος καὶ ἀνάξιος γιὰ τὴ διαδοχὴ δὲν ἀποδεικνύεται. Ἀλλὰ τότε γιατί ὁ Εὐρυάναξ, ἓνας νόθος, κρίθηκε ἱκανὸς νὰ γίνει βοηθὸς τοῦ ἀρχιστρατήγου Πausanias;

6. Κατὰ τὸν P. Carlier⁵ ὑπῆρχε στὴ Σπάρτη ἓνας νόμος κληρονομικὸς πού ρύθμιζε αὐστηρὰ τὶς διαδοχὲς ἀπὸ τὸν πατέρα στὸ γιό. Ὅταν ὁ βασιλιάς, πού πέθαινε, δὲν ἄφηγε γιό, ἡ βασιλεία δὲν μεταβιβαζόταν πάντοτε σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῆς πρωτοτοκίας οὔτε σύμφωνα μ' ἐκεῖνο τοῦ πιὸ στενοῦ συγγενῆ. Εἶναι ἔλκυστικὸ νὰ συμπεράνουμε ὅτι οἱ Σπαρτιάτες ἀμφιταλαντεύονταν

1. M. White, Some Agiad Dates: Pausanias and his sons, *JHS* 84, 1964, σ. 150, σημ. e.

2. Πaus. 3, 16, 4—5 καὶ G. L. Huxley, *Early Sparta*, London 1962, σ. 140, σημ. 552.

3. Βλ. καὶ G. L. Huxley, *δ.π.*, σ. 71.

4. Βλ. παραπ. σ. 11 καὶ σημ. 1.

5. P. Carlier, *La Royauté en Grèce avant Alexandre*, Strasbourg 1984, σ. 246. Πρβλ. καὶ P. Carlier, *Les règles de succession royale à Sparte*, *REG* 96, 1983, σσ. XI - XII.

μεταξὺ τῶν δύο νόμων¹ καὶ ὅτι, ὅταν οἱ δύο νόμοι ὀρίζαν διαφορετικούς κληρονόμους, ἡ ἐκλογή γινόταν μὲ βάση δευτερεύοντες τίτλους ποὺ παραχωροῦσε γιὰ παράδειγμα ἢ ιδιότητα τοῦ γαμβροῦ τοῦ προηγούμενου βασιλιᾶ (π.χ. Λεωνίδας) ἢ οἱ θεωρήσεις τῆς πολιτικῆς κατάστασης (π.χ. Ἄρεϋς).

Ἐτσι ὁ Carlier² πιστεύει ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Δωριεὺς δὲν ἦταν οὔτε βασιλιάς, οὔτε πρίγκηπας διάδοχος, οὔτε ἀντιβασιλιάς ἀλλὰ σὲ ὄλη του τῆ ζωῆ ἦταν ἀπλὸς ἰδιώτης, ὁ Εὐρυάναξ, γιὸς ἐνὸς ἰδιώτη, ἔπρεπε νὰ δώσει τὸ προβάδισμα στὸ γιὸ τοῦ βασιλιᾶ. Ὁ ἴδιος συλλογισμὸς ἐξηγεῖ ἀκόμα πῶς ὁ Πausanίας, ἐγγονὸς τοῦ Ἀναξανδρίδα, ὅπως καὶ ὁ Εὐρυάναξ, προτιμήθηκε ὡς ἐπίτροπος ἀπὸ τὸν Εὐρυάνακτα· ὁ πατέρας του Κλεόμβροτος ἦταν πρὶν ἀπ' αὐτὸν ἐπίτροπος καὶ κληρονόμησε στὸν Πausanία τὸ πατρικὸ ἀξίωμα, *τὴν τιμὴν*³. Βέβαια δημιουργεῖται τὸ ἐρώτημα· γιατί ὁ Δωριεὺς δὲν ἦταν πρίγκηπας διάδοχος;

Ὅλες οἱ ὑποθέσεις ποὺ διατυπώθηκαν σχετικὰ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς διαδοχῆς τοῦ Κλεομένη Α΄ εἶναι λιγότερο (Carlier) ἢ περισσότερο (Niese) ἐλκυστικῆς, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ ἀποδειχθοῦν. Ἀπὸ ὅσα εἶδαμε δύο γεγονότα εἶναι βέβαια: α) ὅτι ἡ σειρά διαδοχῆς ὀρίζεται ἀπὸ νόμο καὶ β) ὅτι σὲ περίπτωσι ἀμφισβητήσεως ἀποφασίζει ἢ Ἀπέλλα (καὶ ἀργότερα ἢ γεροουσία) ὡς δικαστήριον.

Κάτω ἀπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες, ἐφόσον δὲν δεχθοῦμε μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ λογικῆς καὶ ριζοσπαστικῆς ὑποθέσεις (Niese), ἐὰν ὁ Δωριεὺς δὲν εἶχε στερηθεῖ ἢ παραιτηθεῖ, φεύγοντας στὴν Ἰταλία, ἀπὸ τὰ δικαιώματα στὴ διαδοχὴ τοῦ θρόνου, γιὰ νὰ παραμερισθεῖ ὁ Εὐρυάναξ τὸ 489/8, θὰ πρέπει νὰ ἔγινε δίκη μὲ μιὰ κατηγορία ὅπως π.χ. ὅτι ἦταν νόθος.

Μία ἄλλη ὑπόθεσις, κάπως τολμηρῆ, εἶναι ὅτι ἡ Γοργώ, γυναίκα τοῦ Λεωνίδα καὶ κόρη τοῦ Κλεομένη, παντρεύεται τὸ θεῖο της Λεωνίδα ὡς «ἐπίκληρος» καὶ ὁ γιὸς της Πλειστάρχος ἔχει δικαίωμα διαδοχῆς ἀπὸ τὸν παπποῦ τοῦ Κλεομένη καὶ ὁ Λεωνίδας βασιλεύει, κατὰ κάποιον τρόπο, ὡς ἐπίτροπος τοῦ πραγματικοῦ βασιλιᾶ Πλειστάρχου καὶ γιὰ αὐτὸ ἴσως διαδέχεται τὸν Κλεομένη, καὶ παραμερίζει τὸν Εὐρυάνακτα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποψη αὐτὴ παρουσιάζει δυσκολίες. Ἴσως θὰ μπορούσαμε νὰ ἐπικαλεστοῦμε γιὰ νὰ τὴν ἐνισχύσουμε τὴν περίπτωσι τοῦ Ἀγησίπολη Γ΄ (219) ποὺ βασίλευσε μετὰ τὸν Κλεομένη Γ΄ (235—222) καὶ ἦταν γιὸς ἐνὸς ἄλλου Ἀγησίπολη (ποὺ εἶχε πεθάνει πρὶν) καὶ ἐγγονὸς τοῦ Κλεομβρότου Β΄ (243—241) καὶ τῆς Χιλωνίδος. Καὶ ἐκεῖ τουλάχιστον φαινομενικὰ τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀγησίπολη Γ΄ προ-

1. Ὁ νόμος ἓνας ἦταν· ἴσως ὑπῆρχαν ἐξαιρέσεις, τὶς ὁποῖες ἐμεῖς δὲν γνωρίζουμε.

2. P. Carlier, *δ.π.*, σ. 245.

3. Ἡ γνώμη τοῦ Carlier ταυτίζεται σχεδὸν μὲ τὴ γνώμη τοῦ U. Kahrstedt (*δ.π.*, σσ. 137—138) ὡς πρὸς τὸ ὅτι μετὰ τὸ θάνατό του ὁ Κλεόμβροτος, ὁ μοναδικὸς ζωντανὸς θεῖος, κληρονόμησε τὴν ἀντιβασιλεία, δηλ. *τὴν τιμὴν* στὸ γιὸ του Πausanία.

έρχονται από τη γιαγιά του Χιλωνίδα (δέν γνωρίζω, όμως, αν θα μπορούσε και αυτή να θεωρηθεί «ἐπίκληρος») αλλά θα πρέπει να τονίσουμε ότι ανάμεσα στην περίπτωση Γοργούς —Πλειστάρχου και Χιλωνίδος— Ἀγησίπολη Γ' έχουν μεσολαβήσει τρεις περίπου αιώνες και ότι ὁ Ἀγησίπολης Γ' γίνεται βασιλιάς σὲ μιὰ περίοδο κοινωνικῶν και πολιτειακῶν μεταβολῶν και εἶναι δυνατό νὰ μὴν ἔχει τηρηθεῖ ὁ παλαιὸς νόμος γιὰ καθαρὰ πολιτικούς και συγκυριακοὺς λόγους: ἡ περίοδος εἶναι ἐπαναστατικὴ μετὰ τὸ μεταρρυθμιστὴ βασιλιά Κλεομένη Γ'.

Αὐτὴ ἡ μελέτη μου δέν καταλήγει στὴ λύση τοῦ προβλήματος τῆς διαδοχῆς τοῦ Κλεομένη, ἀλλὰ συμβάλλει, πιστεύω, σὲ μιὰ καλύτερη κατανόησή του παρουσιάζοντας ὅλες τὶς λύσεις ποὺ ἔχουν προταθεῖ ὡς σήμερα και ὑπογραμμίζοντας τὰ πλεονεκτήματα και τὰ μειονεκτήματά τους.

RÉSUMÉ

LE PROBLÈME DE LA SUCCESSION DE CLÉOMÈNE 1er (489/8 avant J.C.)

par

Zoé Papastylou — Phillou

La loi spartiate (ou la coutume spartiate qui avait force de loi) définissait depuis la plus haute antiquité que la royauté passait au fils aîné du roi; si le prince héritier était mort, la dignité royale passait à son fils aîné et s' il n' avait pas de fils au frère aîné de prince héritier défunt. Alors, on se demande, à juste titre, pourquoi après la mort de Cléomène 1er Léonidas est devenu roi et non pas Euryanax, le fils de Dorieus qui était le second fils d' Anaxandridas; d' ailleurs plus tard, Euryanax n' est pas devenu régent de Pleistarchos mais Pausanias, le fils de Cléombrote (Cléombrote avait été régent avant Pausanias). C' est à ces problèmes que cette étude s' efforce de donner une solution.

Les solutions qui ont été présentées jusqu' à présent pour expliquer l' exclusion de Dorieus et Euryanax sont:

1. Dorieus n' est pas le second fils, mais le plus jeune fils d' Anaxandridas (B. Niese).
2. Euryanax n' est pas fils de roi comme Léonidas (L. Pareti).
3. Dorieus et Euryanax ont perdu le droit de succession pour une raison que nous ignorons (W. W. How et J. Wells).
4. Dorieus n' a pas eu comme fils Euryanax (W. W. How et J. Wells).
5. Euryanax est bâtard (M. White).
6. Dorieus n' est ni roi ni prince héritier mais il n' est qu' un simple particulier (P. Carlier).

Une autre hypothèse c' est que Gôrgo, femme de Léonidas et fille de Cléomène, épouse son oncle Léonidas comme «fille epiclère» et son fils Pleistarchos a droit à la succession de son grand père Cléomène, et Léonidas règne, d' une certaine manière, comme régent du vrai roi Pleistarchos et c' est pour cela qu' il succède à Cléomène et met de côté Euryanax.

